

Sanja
Draganić

Emilij Laszowski, prethodnik baštinikā

Stoljeće nakon Laszowskog, znanstveno-stručni skup,
Hrvatski državni arhiv, Zagreb, 28. studenog 2014.; izložba,
Hrvatski državni arhiv, Zagreb, studeni 2014. – siječanj 2015.

U organizaciji Hrvatskoga restauratorskoga zavoda, Hrvatskoga državnoga arhiva i Družbe “Braća Hrvatskoga Zmaja” a u prostorijama Velike čitaonice HDA održan je 28. studenoga 2014. godine znanstveno-stručni skup posvećen liku i djelu Emilija Laszowskoga Szeliga (Brlog na Kupi 1868. – Zagreb 1949.). Laszowski je bio poljskog plemićkog podrijetla, odrastao u okolici Ozlja, okružen baštinom obitelji Zrinskih i Frankopana koja je obilježila njegova kasnija istraživanja. Obrazovanjem pravnik, bio je poznatiji kao povjesničar, arhivist, muzealac i utemeljitelj brojnih javnih i kulturnih ustanova. Kako bi sačuval od rušenja kulu Kamenitih vrata u Zagrebu, iskoristio je njezin prostor i tamo smjestio prvu javnu knjižnicu, muzej i arhiv, preteče današnjih Knjižnica grada Zagreba, Muzeja grada Zagreba i Hrvatskog državnog arhiva. Zajedno s Velimirom Deželićem starijim i Stjepanom Širolom osnovao je Družbu “Braća Hrvatskoga Zmaja”, koja i danas aktivno skrbi o nacionalnoj baštini. Laszowski je autor brojnih znanstveno-povijesnih djela, između kojih se posebno ističe *Povijest plemenite općine Turopolje*, a proučavao je kulturnu baštinu diljem Hrvatske, najviše rodni Ozalj s okolicom i Zagreb, u kojem je proveo najveći dio života.

Program su vodili organizatori skupa i autori izložbe: Tajana Pleše, voditeljica Odjela za kopnenu arheologiju Hrvatskoga restauratorskoga zavoda i Mario

Stipaničević iz Hrvatskoga državnoga arhiva. Nazočne su pozdravili ravnatelj Hrvatskog restauratorskog zavoda Mario Braun, ravnateljica Hrvatskog državnog arhiva Vlatka Lemić te član Družbe “Braća Hrvatskoga Zmaja” Josip degl’Ivellio.

Predavanja su bila podijeljena u dva dijela, a uvodno je Milovan Petković, autor monografije *Emilij Laszowski Szeliga 1868.-1949.*¹ predstavio život, rad i djelo

1 Milovan Petković, *Emilij Laszowski Szeliga 1868.-1949.* Zagreb: Družba “Braća Hrvatskog Zmaja”, 2000.

ovog svestranog pregaoca. On je posebno istaknuo napore Laszowskog u promociji kulturnoga života Hrvatske i u organizaciji građanskoga života Zagreba te ukazao na činjenicu da mu nije posvećena niti jedna ulica u glavnom gradu. Petković je također potaknuo prisutne na postavljanje spomen-ploče u Velikoj čitaonici, ispod koje se nalazi kamen temeljac ove secesijske palače koja je udomljavala i Nacionalnu sveučilišnu knjižnicu, a čiju je gradnju poticao sam Laszowski, senzibiliziran za očuvanje svih oblika baštine.

Prvu sesiju otvorila je Željka Kolveshi, muzejska savjetnica u Muzeju grada Zagreba, predavanjem *Emilij Laszowski i Gradski muzej u Zagrebu iz perspektive suvremene muzeologije*. Prvom i jedinom realiziranom izložbom Gradskog muzeja, *Franjo barun Trenk i njegovi panduri*, podsjetila je na važnost izložbenog rada i komunikacije s korisnicima. Muzej je tada bio smješten u prostoru kule Kamenitih vrata, gdje se nalazila i prva knjižnica o kojoj je nastavila priču Ljiljana Sabljak iz Knjižnica grada Zagreba. Predavanjem *Gradska knjižnica – od ex librisa Emilija Laszowskog do digitalizirane knjižne baštine* upoznala je prisutne s fundusom koji je Laszowski započeo prikupljati i dokumentirati, no upozorila i na problem prostora koji bi udomio ovu esencijalnu zbirku, a koji je aktualan i stoljeće nakon Laszowskog. Melina Lučić iz Hrvatskog državnog arhiva predavanjem *Laszowski i hrvatsko arhivsko nasljeđe* opisala je prve korake ove institucije koja se 1913. godine, zahvaljujući Laszowskom, zajedno sa Sveučilišnom knjižnicom useljava u novoizgrađenu zgradu na današnjem Marulićevom trgu. Osim kulturnih institucija, Laszowski je i suosnivač preteče današnjeg Zavoda za hitnu pomoć, o čemu smo više doznali od ravnateljice Zavoda Slobodanke Keleuve predavanjem *Emilij Laszowski – suosnivač dobrovoljnog društva za spasavanje*. Njezinim je izlaganjem završena prva sesija, a nakon

kratkog odmora drugi dio je započeo Mario Stipančević iz Hrvatskog državnog arhiva održavši predavanje *Emilij Laszowski kao pripadnik hrvatske intelektualne elite*. Naglasio je njegov doprinos institucionalizaciji mnogih društvenih djelatnosti te ga stavio uz bok Strossmayera, Račkog, Gorjanovića-Krambergera i drugih tadašnjih uglednih intelektualaca. Da je Laszowski sve radio sa strašću potvrdila je i Sanja Cvetnić, profesorica Filozofskog fakulteta u Zagrebu, predavanjem *Emilij Laszowski i umjetnost kao povijesno svjedočanstvo*. Kroz dvije studije slučaja – sliku *Rođenje Isusovo i poklonstvo pastira iz Ozlja* i drvenih građevina iz Turopolja – interpretirala je Laszowskovo shvaćanje umjetničkih djela kao nijemih svjedoka prošlosti, upozorivši na njegovo zanemarivanje estetske dimenzije djela. Ivan Mirnik, čije je predavanje *Zasluge E. Laszowskog na polju heraldike i sfragistike* izložio Ivan Radman Livaja iz Arheološkog muzeja u Zagrebu, naglasio je povezanost Laszowskog s plemićkim obiteljima čije je karakteristike proučavao, bilježio, a naposljetku i objavljivao u časopisu *Vitezović*. Potreba zapisivanja baštine za sljedeće naraštaje utkana je u sve poddiscipline kojima se Laszowski bavio, pa tako i u konzervaciju spomenika kojoj je doprinio svojom foto-dokumentacijom. Sanja Grković iz Ministarstva kulture Republike Hrvatske održala je predavanje pod naslovom *Emilij Laszowski – njegovatelj kulture sjećanja, fotograf dokumentarist i konzervator*, a skup je zaključila organizatorica Tajana Pleše predavanjem *Emilij Laszowski i konzervatorska djelatnost prve polovine 20. stoljeća*. U njezinom smo izlaganju doznali na koji se način Laszowski zalagao za institucionaliziranje zaštite spomenika, što je u konačnici rezultiralo osnutkom Zemaljskog povjerenstva za očuvanje umjetnih i historičkih spomenika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, kao i njegovom vlastitom terenskom i istraživačkom radu, kojim je postavio temelje moderne konzervacije.

Nasljednici Laszowskog, znanstvenici i djelatnici javnih ustanova koje je osnovao i kojima je posvetio svu svoju životnu energiju, znanje i sposobnosti, odali su priznanje svome prethodniku skupom i izložbom, ali i odabirom datuma njihova održavanja: Emilij Laszowski umro je u Zagrebu upravo na taj dan, 28. studenoga, prije šezdeset i pet godina (1949.). O još uvijek široj javnosti nedovoljno poznatom odnosno neosporno zanemarenom Emiliju Laszowskom građani se Zagreba imaju priliku informirati i na prigodnoj izložbi fotografija, otvorenoj istog dana u atriju Hrvatskog državnog arhiva. Prizorima

iz objektiva Laszowskog suprotstavlja se današnje stanje građevina uz povijesno-geografske navode, pretežno iz njegovog djela *Hrvatske povijesne građevine*, u kojem upozorava na zanemarivanje i propadanje kulturnih dobara. Stari grad Ozalj i Veliki Tabor su pozitivni primjeri revitalizacije te ih kao takve treba promovirati, no dio hrvatske baštine nažalost je nepovratno izgubljen, a kulturni krajolik bitno promijenjen. Upravo zbog takvih predviđanja potrebna su događanja poput ovog, čineći nas svjesnim promjena koje su se zbile kroz stoljeće nakon Laszowskog. ×